

Strukturerad bedömning av risker vid hot och trakasserier med hedersrelaterad bakgrund

Ett utvecklingsprojekt i Polismyndigheten Stockholms län om polisiär riskbedömning och riskhantering

Henrik Belfrage & Susanne Strand

Rättspsykiatriska regionkliniken i Sundsvall

Mittuniversitetet

Augusti 2010

Bakgrund

Under åren 2004 – 2006 bedrevs ett omfattande utvecklingsarbete i Kalmar och Södertörn med fokus på riskbedömning och riskhantering vid partnervåld samt vid olika former av stalkning. Utvecklingsarbetet var i stora delar unikt i det att arbetet skedde i nära samarbete mellan forskare och polis, i en internationell kontext. Projektet har avrapporterats i termer av att det ur polisiär synvinkel varit mycket framgångsrikt (Se: *Metodutveckling för riskbedömning vid stalkingrelaterad brottslighet. Slutrapport*. Polisen i Kalmar län och Södertörn. A-480-2642/07). De vetenskapliga erfarenheterna från projektet har redovisats såväl nationellt som internationellt (se bl a referenslista).

Under projektperioden uppmärksammade projektgruppen ett problem som man ansåg krävde mer uppmärksamhet och kunskap, och som därmed skulle behöva bli föremål för ytterligare utvecklingsarbete och studier. Det visade sig nämligen att en oroväckande hög andel av fallen av polisen upplevdes som ”hedersrelaterade”. Någon särskild analys av detta problem gjordes inte inom ramen för det ovan nämnda projektet.

I fokus för föreliggande projekt har därför varit det strukturerade riskbedömningsinstrumentet PATRIARK (Belfrage, 2005). Detta instrument är en strukturerad checklista att användas vid bedömning av risker för just hedersrelaterat våld. Syftet med projektet var att studera huruvida detta bedömningsinstrument är användbart i en polisiär kontext, men också att få en bättre bild än tidigare över hur hot och våld med hedersrelaterad bakgrund ter sig i praktiken. Viktiga frågeställningar i projektet var: Vem eller vilka hotar? Vem eller vilka drabbas? Hur bedöms riskerna i dessa fall? Är vissa riskfaktorer i PATRIARK viktigare än andra? Och, är PATRIARK ett praktiskt användbart hjälpmedel för polisen?

Projektets upplägg

Alla fall som i Södertörns polismästardistrikt under tiden 2009 blev föremål för bedömning med PATRIARK eftersom de ansågs vara hedersrelaterade, utgjorde fokus för projektet. Antalet fall blev 56, vilket var något färre än beräknat. Av olika skäl kan man dock anta att detta endast var ett minimiantal – inte minst avhängigt att gränsdragningen för när ett fall skall anses vara ”hedersrelaterat” är oklar. Det är projektgruppens uppfattning att många – kanske t o m de allra flesta – fall av partnervåld har riskbedömts utifrån SARA:SV, oavsett om de varit hedersrelaterade eller inte.

I de fall som ingått i studien har den polisiära förundersökningsledaren 1) noterat ett antal bakgrundsuppgifter (kön, ålder, etc), 2) noterat vilka riskfaktorer som fanns för handen, 3) noterat vilka sårbarhetsfaktorer den drabbade kunde anses ha, och 4) gjort en sammanfattande riskbedömning.

Resultat

De utsatta offren¹ var i hög grad kvinnor (84%) och hade sitt ursprung i huvudsak från Mellanöstern. De vanligaste länderna var Turkiet (36%), Irak (16%) och Iran (11%).

---

¹ I flera fall fanns flera offer, men i denna studie har vi valt att endast ha ett offer per fall, nämligen det offer som av polisen ansågs vara det primära.

De utsatta personerna kunde vara systrar, bröder, svärsöner, brorsdöttrar, etc, men vanligast var (fd) maka (32%) eller dotter (46%). De huvudsakliga förövarna var män i alla fall utom ett (en syster till den utsatte). Inte sällan ansågs emellertid hela eller delar av släkten/familjen vara delaktiga, även om informationen kring detta är något osäker.

Den misstänkta brottsligheten var olaga hot (40%), misshandel (38%) och partnervåldsrelaterade brott (22%).

PATRIARK

Inledningsvis kan konstateras att PATRIARK i hög grad har varit praktiskt användbart så till vida att bedömarna inte synes ha haft några större problem att bedöma de i PATRIARK ingående riskfaktorerna (Tabell 1). Bortfallet var litet, där faktorn "Tidigare hedersrelaterat våld" förefaller ha varit den som varit svårast att koda. Bilden blir emellertid något annorlunda när det gäller sårbarhetsfaktorerna. Där är bortfallet betydligt högre. Svårigheterna beträffande vissa av sårbarhetsfaktorerna är dock någonting som undertecknade uppmärksammat redan tidigare utifrån signaler från användare av PATRIARK, och i den numera föreliggande version 3 har sårbarhetsfaktorerna reviderats och består numera av 5 faktorer istället för som tidigare 10, och dessa faktorer är i princip desamma som dem som finns i det mer validerade och utvärderade SARA:SV. Denna tidigare revidering av PATRIARK stöds således av resultaten i detta projekt.

Det var tydligt att många av de i PATRIARK ingående riskfaktorerna förelåg i mycket hög grad i detta material. Av Tabell 1 framgår att medelvärdena för riskfaktorerna (vilka kan variera mellan 0 - 2) varierar från 1.04 till 1.87, och det sammantagna medelvärdet är 1.52. Detta kan jämföras med exempelvis det utfall som brukar erhållas i studier utifrån SARA:SV och SAM, där medelvärdena brukar ligga runt 1 (ex Belfrage & Strand, 2008; Belfrage & Strand, 2009). Sårbarhetsfaktorerna låg däremot mer i paritet med vad man funnit i de ovan angivna studierna (0.84), och var liksom i de tidigare studierna inte så vanligt förekommande som riskfaktorerna. Som ovan kommenterats förelåg ett betydligt större bortfall bland sårbarhetsfaktorerna jämfört med riskfaktorerna.

Tabell 1. Fördelning av riskfaktorer och sårbarhetsfaktorer samt koppling till bedömd risk i 56 fall bedömda med PATRIARK, version 2, i Södertörns polismästardistrikt 2009².

	N	Mean	Std. Deviation	Akut risk	dödlig risk
1. Allvarliga hot om våld	51	1,78	,577	ns	ns
2. Våld mot offret/offren	56	1,43	,783	ns	ns
3. Tidigare hedersrelaterat våld	21	1,33	,856	ns	ns
4. Tidigare våldsrelaterad kriminalitet	38	1,53	,797	ns	ns
5. Upptrappning	46	1,04	,942	*	**
6. Attityd som stöder eller ursäktar hedersrelaterat våld	55	1,85	,405	*	ns
7. Hög grad av kränkning	50	1,54	,706	**	**
8. Ursprung från ett område med känd förekomst av subkulturella värderingar som stöder hedersrelaterat våld, tvånsäktenskap eller könsstympning	53	1,87	,394	ns	ns
9. Bristfällig kulturell integration i Sverige	46	1,57	,688	ns	ns
10. Problemfylld tillvaro	44	1,23	,803	*	ns
11. Inkonsekvent beteende	51	,75	,891	*	ns
12. Inkonsekvent attityd	51	,63	,824	ns	ns
13. Extrem rädsla för släkten/familjen/gärningsmannen som gör offret irrationell	48	,71	,849	ns	ns
14. Dålig tillgänglighet till skyddsåtgärder	49	,84	,921	ns	ns
15. Social isolering	43	,70	,832	ns	ns
16. Problemfylld tillvaro	34	1,09	,933	ns	ns
17. Psykiska problem	25	1,08	,812	ns	ns
18. Missbruksproblem	30	,07	,365	ns	ns
19. Farlig livssituation	35	1,31	,796	**	ns
20. Oro för närstående eller andra av offret beroende personer	33	1,21	,857	ns	ns

² Beräknade med Likelihood Ratio Chi-Square

Av Tabell 1 framgår att det var tre faktorer som hade signifikanta kopplingar till hur den sammanlagda risken bedömdes. Dessa var riskfaktorerna 5 (Upptrappning) och 7 (Hög grad av kränkning), och sårbarhetsfaktorn ”Personliga problem”. Att fler faktorer inte befanns ha signifikanta kopplingar till den sammanfattande riskbedömningen beror sannolikt på den mycket höga förekomsten av risk- och sårbarhetsfaktorer i materialet. Statistiskt brukar detta fenomen benämnas ”restriction of range”, dvs undersökningsgruppen är alltför homogen för att signifikanta skillnader skall kunna erhållas.

Det höga antalet föreliggande riskfaktorer enligt Tabell 1 brukar tala för en sammanlagt mycket hög riskbild. Något förvånande föreföll dock inte detta vara fallet när man studerar hur poliserna bedömt den sammantagna risken i varje fall (Tabell 2).

Tabell 2. Sammanfattande riskbedömningar i 56 fall bedömda med PATRIARK, version 2, i Södertörns polismästardistrikt 2009³

	Akut risk	Risk för dödligt våld
Låg	14 (25%)	27 (52%)
Medel	18 (32%)	16 (31%)
Hög	23 (41%)	9 (17%)

Av Tabell 2 framgår att den akuta risken för fortsatt utsatthet är bedömd som hög i 42% av fallen, och att risken för allvarligt/dödligt våld anses vara hög i 17% av fallen. Den senare siffran är visserligen cirka tre gånger så hög som man brukar finna i studier kring riskbedömningar vid partnervåld och stalking, men med tanke på det stora antalet risk- och sårbarhetsfaktorer i denna grupp kunde man kanske förvänta sig t o m än högre siffror än dessa. Det finns emellertid en del tänkbara förklaringar till dessa siffror. En av dessa synes vara att riskbilden varierar avhängigt typ av offer. Offren i denna undersökning består i huvudsak av två huvudgrupper – fruar eller före detta fruar, och döttrar. Studerar man riskbilden i dessa båda grupper blir resultatet att riskbilden vanligen bedöms betydligt högre när det gäller döttrar. I 13 av de 19 fall (68%) där offren var antingen fruar eller döttrar och där polisen bedömde hög akut risk för framtida våld var de utsatta döttrar, och bland de 8 fall bland dessa där man bedömde att det fanns hög risk för dödligt våld var 6 döttrar (75%).

I senare tids forskning kring polisiära riskbedömningar har en viktig ansats varit att dels koppla riskbedömningarna till vilka skyddsåtgärder som polisen vidtar, och dels studera vilken effekt detta har. Eller med andra ord, är det så att när polisen bedömer att det föreligger höga risker så vidtar man verkligen mer ingripande åtgärder, och har detta någon effekt? Denna ansats är fortfarande ny och ovanlig, och även om undertecknade funnit mycket lovande resultat av denna forskning av partnervåldsrelaterade fall generellt, dvs att polisen verkligen sätter in mer åtgärder i högriskfallen och att detta verkligen har effekt, har resultaten ännu inte hunnit publiceras internationellt. Dock har vissa resultat publicerats nationellt (DN-

³ I 2 resp 4 fall var av oklara skäl ingen sammanfattande riskbedömning av akut respektive dödligt våld utförd, varför dessa betraktades som bortfall.

debatt den 17/5, 2010), samt internationellt vid en större vetenskaplig konferens (Belfrage & Strand, 2010). I föreliggande undersökning har dock polisen inte använt samma strukturerade mall för vilka skyddsåtgärder som vidtas/initieras (vilket man rutinmässigt gör vid SARA-bedömningar), vilket innebär att vi inte har kontroll över detta. Det tämligen omfattande skyddsarbete som vanligen vidtas vid höga risker för allvarligt hedersrelaterat våld riktade mot unga kvinnor kommer istället att bli föremål för ett särskilt studium från vår sida i framtida projekt.

Slutsatser

PATRIARK förefaller vara väl fungerande som ett polisiärt arbetsredskap och ett praktiskt hjälpmedel vid bedömning av risker i samband med misstankar om hedersrelaterat våld. Det är dock värt att notera att offergruppen i denna undersökning visat sig vara heterogen, och bestå av några relativt väl åtskilda undergrupper där riskbilden tenderar att vara något olika. Det förekommer i denna studie ett mindre antal manliga offer (9), vilka inte tycks skilja sig nämnvärt från de övriga ur risksynpunkt – i alla händelser synes de inte utgöra högre risker än andra. Dessa fall är dock så få att några säkra slutsatser är svåra att dra. Resten av offergruppen består i huvudsak av två grupper, nämligen döttrar och fruar. Här förefaller det tämligen klart att riskbilden tenderar att vara högre när det gäller döttrar. I den gruppen som består av fruar är det påtagligt hur resultaten följer den trend som hittills framkommit vad gäller studier av riskbedömningar i fall av partnervåld utifrån SARA:SV (ex vis Belfrage & Strand, 2008), dvs riskbilden förefaller att överlag vara densamma som vid partnervåld generellt. Detta antyder att det i fall av partnervåld – hedersrelaterat eller inte - kan vara att föredra användning av SARA:SV. Risk- och sårbarhetsfaktorerna i SARA:SV fångar upp även den hedersrelaterade problematiken, bl a i form av riskfaktorn ”Attityd som stöder eller ursäktar partnervåld”. När det däremot gäller döttrar blir problematiken något annorlunda och mer komplex, och riskbilden förefaller också bli högre. Här synes PATRIARK kunna utgöra ett bra hjälpmedel då det fångar upp viktiga riskfaktorer utöver sådana som är kopplade till den problematik i intima relationer som finns i SARA:SV. Detta återspeglas också sannolikt av att riskfaktorn ”Hög grad av kränkning” är den som i detta material har starkast koppling till hur man bedömer risk. Det är väl känt att det centrala i hedersproblematiken är att kontrollera kvinnans sexualitet – särskilt unga kvinnors sexualitet när dessa inträder i puberteten.

Referenser

Belfrage H (2005). PATRIARK. Bedömning av risk för patriarkalt våld med hedern som motiv. Användarmanual. Sundsvall: Rättspsykiatriska regionkliniken. (www.lvn.se/rpk)

Belfrage H (2008). SARA:SV. Version 2. Bedömning av risk för upprepat partnervåld. Användarmanual. Svensk översättning av Kropp PR, Hart SD & Belfrage H: B-SAFER-2. Brief spousal assault form for the evaluation of risk. Sundsvall: Rättspsykiatriska regionkliniken.

Belfrage H & Strand S (2008). Structured spousal violence risk: Combining risk factors and victim vulnerability factors. *The Journal of Forensic Mental Health* 2008:7:39-46.

Belfrage H & Strand S (2009). Validation of the Guide for Stalking Assessment and Management (SAM) in Swedish law enforcement. *International Journal of Police Science and Management* 11:67-76.

Belfrage H & Strand S (2010). Measuring the outcome of structured spousal violence risk assessment using the B-SAFER. Risk in relation to recidivism and intervention. Presentation at the 10th Annual Conference of the International Association of Mental Health Services. Vancouver, May 25-27.

Belfrage H, Strand S & Widén L (2010). Våldsutsatta kvinnor får sämre skydd än någonsin. DN-debatt den 17/5, 2010.

Strand & Belfrage (2010). Initiating a no-contact order as a risk management strategy to prevent spousal assault. Presentation at the 10th Annual Conference of the International Association of Mental Health Services. Vancouver, May 25-27.